

Post-apokalypsy: optimisté kontra pesimista

Szczepan Twardoch

Do kin právě vstupuje film Cesta natočený podle románu Cormaca McCartyho. Jedná se o další (po fenomenálním snímku Tahle země není pro starý bratru Cohenů) pokus přenést knihu zmíněného autora na stříbrné plátno. Nad adaptací dalšího románu, Krvavý poledník aneb Večerní červánky na západě, již pracuje Riddley Scott.

Literární kritici po léta nadšeně obdivují McCartyho díla a považují jej za jednoho z nejnadanějších amerických spisovatelů dneška. Abychom pochopili, v čem spočívá neobvyklá přitažlivá síla jeho prózy, musíme se podívat na dva směry, které jsou v moderní literatuře hluboce zakořeněny. Týkají se, nejobecněji řečeno, budoucnosti lidského druhu. Příznivci prvního prorokují příchod dalšího zlatého věku. Příznivci druhého: apokalypsu.

1.

Americký vědec, vynálezce, futurolog a byznysmen Raymond Kurzweil věří, že bude žít věčně. A nejsou to sny blázna. Kurzweila je nutné brát vážně, což dokazuje dosaženými úspěchy v každém oboru, kterému se věnoval, ať už se jedná o vývoj klávesových syntetizátorů, programů rozpoznávajících lidskou řeč, psaní bestsellerů nebo trefné futurologické předpovědi, což je jev málo častý. Kurzweil drží přísnou dietu: vůbec nepožívá cukr, drasticky omezil tuky, jí hodně zeleniny a libového masa, pije hodně zásadité vody, zeleného čaje a červeného vína. Dietu doprovází chemickou kúrou, jejímž cílem je zcela přestavět biochemické mechanismy v jeho těle

(údajně každodenně přijímá více než dvě stě různých látek), a cvičením, přičemž tvrdí, že by se takto měl bez problému dosáhnout sto padesáti let. Tento věk mu údajně umožní dožít se doby, kdy bude možné za použitím různých technologií (které buďto ještě neexistují, nebo jsou v plenkách, jako např. nanotechnologie) přenést lidské vědomí, tedy to, co vymezuje člověka, do patřičně složeného počítače.

Ohlédneme-li od některých odlišností, tak podobnou víru sdílí také Frank. J. Tipler; ten, na rozdíl od Kurzweila, nestanovil přesné datum příchodu technické Osobnosti, ale chová silné přesvědčení, že všichni lidé na konci časů zmrtnýchvstanou, tj. budou rekonstruováni v podobě programů, simulací ve velkém počítači, který pojme a uspořádá veškerý obsah vesmíru. Tipler zde směle staví analogii s křesťanstvím: hlásá, že tomistická duše je pouze jiným, středověkým označením pro software, který oživuje náš tělesný hardware. Věčný superpočítač na konci věků považuje jednoduše za Boha, který je dokonce v jistém smyslu transcendentním vůči světu, či světům, jež ve svých informačních útrobách simuluje. Přičemž podotýká, že biblické Ehje Ašer Ehje, tedy „Jsem, který jsem“, jak se běžně překládá, by mělo být spíše „Budu, který budu“, tedy v čase budoucím.

Kurzweilovo a Tiplerovo „náboženství“ vyznávají celé zástupy stoupenců transhumanismu, které podporuje optimistická víra v pokrok. A když v pokrok, tak tedy v člověka, člověka, který bude schopen zvítězit nad svou tělesností, smrtelností, intelektuálními a fyzickými omezeními. Možná to zní bláznivě, ale nezapomínejme, jak psal Jürgen Thorwald ve Století chirurgů, že ještě před sto sedmdesáti lety znělo bláznivě, že se na koliku nemusí zemřít, že žena může přežít císařský řez, že operace mohou být bezbolestné, tedy pod narkózou, že hnisání a otrava ran není přirozeným průběhem hojení a lze se jich vyvarovat obyčejným vydezinfikovaním rukou lékaře a chirurgických nástrojů.

Možná tedy, že alespoň jeden z oněch dvou, geniální vynálezce Kurzweil nebo odvážný fyzik Tipler, má pravdu, a lidský druh čeká budoucnost bez utrpení, ráj na tomto světě, třebaže to nebude již „tento svět“.

2.

Survivalism, jak zní anglický název, nemá příliš společného s před několika lety bující a dnes uhasínající módou na tzv. „survival“, tedy, krátce řečeno, trampováním zabaleným do kvazivojenského hávu, jež se hodí k firemnímu „teambuildingu“.

Americký survivalismus je do jisté míry politickou koncepcí vycházející z prostředí radikální pravice, která vládu ve Washingtonu často označuje akronymem ZOG (dle iniciál Sionistická okupační vláda), najdeme zde však také levicové prvky, ekologické dle tradice Walden aneb Život v lesích Henryho D. Thoreaua, jakož i tradici občanské neposlušnosti vlastní jak antifederalistické pravici, tak i levici. Ve svých základech vychází z pesimistické vize budoucnosti, přičemž paleta scénářů hrozících katastrof je velmi

pestrá, od vždy aktuální atomové války, přes srážku Země s kometou, velký ekonomický krach, náhlou pandemii dosud neznámé nemoci... Východisko je každopádně takové, že katastrofa zničí civilizaci a lidé, kteří přežijí, se octnou v hobbesovském stavu války všech proti všem.

Vyznavači survivalismu se snaží na takovou válku připravit: shromažďují zbraně, zásoby paliva, kupují nemovitosti na vzdálených liduprázdných místech (a takových je v USA dost), zakládají antifederalistické „milice“, odmítají platit daně a příslušníky federálních úřadů vítají střelbou z automatických zbraní, přičemž se nikoho neprosí o povolení k jejímu držení, a už vůbec ne ATF, tedy Úřadu pro alkohol, tabák, střelné zbraně a výbušniny. Survivalisté však nebudují s federální vládou, tedy prozatím ne. Místo toho budují svá refugia, tvrze, v nichž se skryjí, až konečně nadejde nultá hodina. Těžko říci, zda se jí více obávají, nebo zda se na ni těší, aby mohli svým sousedům a známým, kteří si z nich nejkrutěji utahovali, říci vítěz-né: „Co jsem říkal?!“

Mohlo by se zdát, že mezi Kurzweilem, který chce žít věčně, a survivalisty, kteří chtějí žít jen o trochu déle než zbytek lidstva, je velký rozdíl. A na první pohled tomu tak skutečně je: Kurzweil bádá nad výpočetní silou počítačů v roce 2040, survivalisté shromažďují lyofilizované potraviny a tablety na dezinfekci vody a plánují, jak se bránit nomádským nájezdníkům (protipěchotní miny nebo kulomet?), kteří podle nich budou v nedaleké budoucnosti putovat světem.

Nicméně to vypadá, že jsou poháněni naprosto stejnou vírou, vírou v člověka a v jeho světlou budoucnost. Pro survivalisty je nadcházející společenská katastrofa pouze pozadím, na němž může zazářit člověk: ne náhodou končí post-apokalyptické scénáře znovu vybudováním civilizace, nejčastěji v ušlechtlejší podobě, než ta, která se zhroutila.

3.

McCartyho Cesta je post-apokalyptickým románem. Co do schématu, tak více exploatovanými snad už jsou jen romány z červené knihovny a la Rosamunde Pilcherová nebo detektivky. Využívají jej autoři od Stephena Kinga po Roberta Heinleina, zvolil jej i Walter M. Miller pro svůj skvělý manifest víry v kulturotvornou sílu katolicismu Chvalozpěv na Leibowitze. Pomineme-li literaturu, tak vznikly desítky, ne-li stovky post-apokalyptických filmů: počínaje pouštním Šíleným Maxem, přes Vodní svět a Listonoše s Cavinem Costnerem, Já, legenda s Willem Smithem... Svoji literaturu mají také survivalisté: James Wesley Rawles napsal v podobě románu bestsellerovou příručku na přežití po apokalypse s názvem Vlastenci: Román o přežití v nadcházejícím kolapsu.

Je cosi přitažlivého na opuštěných městech, vypálených krámech a pohozených luxusních automobilech, něco jako z dětských snů, že člověk zůstane na světě sám a může všechno, nebo z cela nedětských snů o návratu do světa prostých, mužských hodnot zocelených čestností, věrností, odvahou a hlavní samopalou. Je cosi přitažlivého ve vizi, kterou spřádá Chuck Palahniuk v Klubu rváčů, vizi líčení na jelena v kaňonech Wall Streetu.

Avšak McCarthyho Cesta je v mnoha ohledech jedinečná. Zaprvé, není to román o přežití, nýbrž o ne-přežití, o marném odsouvání nevyhnutelného. Oheň, který metaforicky nese muž a chlapec, zcela jistě zhasne. Rozsudek byl vynesen, a neodvratná exekuce po

smrti muže byla pouze odročena. Mám-li prozradit závěr Cesty, tak muž umírá a nad jeho tělem chlapec potkává dobré lidi, lidi, kteří nesou oheň, jako jej nesl on se svým otcem. Ale je jasné, že v onom mrtvém světě, kde popel dusí výhonky nových rostlin, všichni lidé nakonec vymřou, až dojdou pracně doložené zbytky zdechlé civilizace, díky nimž přežívají ještě pár let po katastrofě. V tomto směru se Cesta podobá románu Nevila Shutea Na břehu, tam jsme také jako čtenáři jen svědky pomalu nadcházejícího konce, a úsilí hrdinů s tím nic nezmuže.

Oba romány se však liší svou atmosférou. U Shutea civilizace umírá jako anglický gentleman, vkusně oblečená, jen prohlédne korespondenci, zatímco stříbrné přístroje leží v šuplících kredencí, které už nikdo neotevře. A u McCartyho kanibalové požívají nemluvnata. Ale vycházejí z podobné antropologie a podobné vize budoucnosti. Vize důsledně pesimistické, a to s důsledností, s níž se v literatuře setkáváme jen velmi zřídka. U McCartyho ani u Shutea není místa pro „útlunou katastrofu“, jak se schématům post-apokalyptického žánru posmíval Brian Aldiss, který dokazoval, že popisované katastrofy nejsou ve skutečnosti ani tak katastrofami. Trosečníci z románů Julia Verna nežili životem trosečníků, ale, přebývající ve vynucené izolaci, budovali si pro sebe náhradní, novou civilizaci. Tak také vypadá většina post-apokalyptických románů, které nehledě na hrůzostrašnou scénografii naplňuje stejná víra v pokrok, jaká naplňuje duchem transhumanistickou knihu Dokonalá nedokonalost Jacka Dukaje, víra, že člověk vládne světem.

Oproti tomu u McCartyho člověk světu podléhá. Muž a chlapec si uchovávají lidství, neztrácejí oheň, ale prohrávají, to je jisté. Matka chlapce odchází a páchá sebevraždu, což je snad nejhrůznější scéna v celém románu, strašnější než sklep-spižárna plná požíraných za živa lidí.

A to je asi největší hodnotou popisované knihy: moudrý obraz lidského stavu, lidského hororu. Protijed na ten nesnesitelný Kurzweilův optimismus, který prorokuje technologické přebožnění člověka. Protijed o to cennější, že je podáván ve skvělé literární podobě (McCarthy přivedl hemingwayovskou stručnost k absolutnímu mistrovství), ale především proto, že se týká Pravdy... o člověku a o světě.

Szczepan Twardoch
Převzato
z POLITYKA.PL.
Přeložil ACS.

